

Mód László–Simon András

„VANNAK, VALÓSÁGOSAN VANNAK, AKIK LÁTTÁK...”¹

A radamosi Mária-jelenés

Egy szent hely kialakulásához jelenések, gyógyulások, csodás jelek kötődnek. Ezek indokolják a hely tiszteletét és ezek élnek a hely környezetének szájhagyományában, az emberek emlékezetében.² E szakrális terek egy része az egyház által is elismert, megszentelt kegyhelyekké, búcsújáró helyekké alakul, más részük egyházi jóváhagyás nélkül, vagy éppen az egyház tiltása ellenében működő, s a hívő emberek által rendszeresen látogatott apokrif szent helyként létezik.³ Az általunk vizsgált radamosi Mária-fa ez utóbbi csoportba tartozik.

A néhány perc időtartamú vagy hetek, hónapok, évek alatt kisebb-nagyobb megszakításokkal ismétlődő Mária-jelenések a 14. századtól egészen napjainkig közismertek Európa katolikus régióiban.⁴ A jelenések száma krízishelyzetekben, háborús időkben szembetűnően megnő. Franciaországban a 18–19. század fordulójától a 19. század közepi lourdes-i látomással bezárólag lehet meghatározni egy ilyen korszakot. Hazánkban egyrészt a háborúk és járványok sújtotta 17. és 18. században, másrészt a lourdes-i események hatására a 19. század végétől valamint a két világháború időszakában élénkültek meg a látomásélmények. Ezt követően a második világháború után, főleg az 1947 és az 1954 közötti időszakban szaporodtak meg Európa szerte a Máriához kapcsolódó csodás események. Különösen két év szembetűnő, 1947-ben 23, 1948-ban pedig 25 Mária-jelenést regisztráltak kontinensünkön. Ezek többsége sok hasonlóságot mutat a fatimai eseményekkel, melyeket a titkos üzeneteken kívül a Nappal kapcsolatos csodálatos természeti jelenségek kísérték. Az 1947. június 15-én kezdődő radamosi csodák tehát nem voltak egyedülállóak a háború utáni Európában. Az 1940-es évek második felében Jugoszláviában is számos csodás eseményről számoltak be az egykorú források. A horvát Zrec szigeten a megfeszített Krisztus jelent meg, Dalmá-

---

¹ Tanulmányunk címadó idézete Tömörkény István Mária-látás című novellájából való. Az írás valós eseményt mond el, és számos olyan hasonló részletet tartalmaz, amely az általunk vizsgált radamosi Mária-jelenés kultusztörténetében is szerepel. V.ö.: Tömörkény 1911. 51–70.

² Bálint–Barna 1994. 260.

³ Bárh 1990. 354.

⁴ A Mária-jelenések többsége a katolikus vidékekhez illetve közösségekhez köthető, néhány esetben azonban más vallású személy esetében is tudunk ilyen látomásokról. Lásd.: Küllös 1999. 441–454.

ciában pedig közel 10 ezer ember előtt mutatkozott meg Mária azoknak a személyeknek a társaságában, akiket a kommunisták öltek meg.⁵

A kutatás helye, módszerei és célja

Radamos 356 lélekszámú, római katolikus vallású, magyarlakta falu a mai Szlovénia Magyarországgal érintkező határsávjában.⁶ A trianoni határmeghúzás előtt a történelmi Zala vármegyében feküdt. Határában nagyobb kiterjedésű erdő található ma is, amely egykor nemcsak fával látta el a falu népét, de jószág-tartásra is kiválóan alkalmas volt.⁷ Itt, az ún. Fekete-erdőben áll az a tölgyfa, amely fölött 1947. június 15-én, a teheneket őrző, akkor 78 éves Füle Józsefnek megjelent Szűz Mária. A hír azonnal elterjedt, s 1947 nyarán a környező magyar, horvát és vend falvak lakossága tömegesen és rendszeresen látogatta a fát, s többeknek is – nagy számban gyerekeknek – megjelent Szűz Mária.⁸

Tanulmányunk elsődleges célja az 1947-ben történt események bemutatása mellett annak a folyamatnak az elemzése, hogy a jelenések miképpen élnek tovább az egyéni és a közösségi emlékezetben, illetve milyen megnyilvánulási formáikkal találkozhatunk napjainkban, több mint fél évszázaddal a jelenések után.

Első alkalommal 1996-ban jártunk a radamosi Mária-fánál. A téma módszeres kutatását 1998-ban kezdtük el. Igyekeztünk felkutatni azokat a személyeket, akiknek 1947-ben a Fekete-erdőben megjelent Szűz Mária, vagy akiknek más, a szent hellyel kapcsolatos élményük, emlékük volt. A fontosabb Mária-ünnepeken részt vettünk, helyszíni interjúkat készítettünk, illetve fotón és videón dokumentáltuk az eseményeket. Három éves terepmunkánk alatt közel 20 emberrel készítettünk interjút. Adatközlőink többsége csak külső szemlélője volt az egykori eseményeknek, amikor maga is gyermekkorában a fához ellátogatott. Sikerült azonban négy olyan, még élő szemtanút is felkutatnunk (közülük ketten időközben elhunytak), akiknek az 1947-es évben – szintén még gyermekként vagy fiatalként – megmutatkozott Szűz Mária, s ennek hatására életük jelentősen megváltozott.

Az egykorú szemtanúkkal készített interjúk közös jellemzőjeként a nagyfokú érzelmi telítettséget lehet kiemelni. A látomások felidézése, pontos szóbeli leírása heves érzelmi reakciókat váltott ki belőlük. Az egykor átélt élmények újbóli felidézése, átélése hatására sírva fakadtak, percekig nem tudták tovább folytatni a beszélgetést.

Tanulmányunk további fejezeteiben a kultusz történet fontosabb eseményei-

---

⁵ Christian 1984. 239-240.

⁶ A lakosság nagyságára vonatkozó számadat forrása az 1991. évi népszámlálás. (V.ö.: Lendvai Kepe 2000. 152.). Az azóta eltelt egy évtized során a falu „előregedése” és a népességszám csökkenése figyelhető meg.

⁷ Radamos község múltjáról, gazdasági és társadalmi viszonyairól részletesebben szól: Kerecsényi 1994. 19-90.

⁸ A szent helyek kialakulását magyarázó történetek gyakori motívuma, hogy Szűz Mária gyermekeknek, pásztoroknak jelenik meg. Bálint–Barna 1994. 261.

nek az egyéni és a közösségi emlékezetben való megőrződését, ill. napjainkban történő felelevenítését elemezzük. A fentebb már körvonalazott lelki és politikai okok miatt adatközlőink emlékező szavait nevük említése nélkül közöljük.

Az első jelenés emléke és az 1947. év

Füle József maga őrizte a csodát a Fekete-erdőben, Mária megjelenését is egymaga élte át 1947. június 15-én; az eseménynek közvetlen szemtanúja nem volt. Az idős ember 1949-ben, 80 éves korában hunyt el. Csodás élményét először családjával osztotta meg. Az első látomásról tehát az általa elmondott, s a faluban gyorsan továbbterjedő hírek alapján körvonalazódtak az ismeretek. Minden adatszolgáltatónk, aki a Mária-fával kapcsolatos élményeire emlékezett, fontosnak tartotta legalább néhány mondatban felidézni Füle József és az első jelenés emlékét. E szövegek természetesen nem a látomás-élmény aprólékos, pontos részleteit tartalmazzák, hanem az idős férfi személyével, illetve a jelenéshez kapcsolódó rózsafüzérrel összefüggő ismereteket közlik. Személyesebb hangú emlékeket őriz az unoka, Szabó Margit, aki 1947-ben 7 éves kislány volt. Elsőként az ő szavait, majd más emlékezők gondolatait idézzük.

„A nagyapa ott őrzött. A Boldogságos Szűz Máriát látta rózsafüzérrel a kezibe. A fa fölött látta. Mikor hazagyütt – gyerök vótam – sírni kezdött. Néztünk az édesanyámmal. Amikor mindig valakinek elmesélte, mindig sírt. Amikor a börtönből hazajött, így hozta a kezibe az olvasót. Az úgy volt az ágyára ráakasztva. Fából vótak a szemök, aszt ollan rózsák vótak ráfaragva. Másik évre meg beteg lőtt, akkó csak gyertyákat adott, hogy hozzuk kü. Még a másik évre meg is halt. Azt mondják, én ugyan nem láttam, hogy amikor az öregapám meghalt, egy fehér galambot láttak a ház fölött.”

„Láttam én az olvasót, amit a Mária adott neki a zsebgyibe, fekete, fából kifaragott olvasó vót, szép diszök vótak rá faragva. Mi, gyerekek is ott örözgettünk az erdőben, egypár öreg bácsi is volt, meg gyerökök jobban. Aztán neki egyszer megjelent. Az még bocskort viselt.”

„Ott üdögelt a fa tujibe és aztán a Máriát látta. Az öregnek az olvasó oda volt kötve a börtönben a vas ágyhoz.”

„Ez az öreg bácsika, a Jóska bácsi – úgy a fiatalság valahol a környékibe vótunk – úgy emlékszem, az ők udvarjukba, a rózsafüzért mutatta, hogy ő azt ott kapta vagy találta. Úgy emlékszem rá, hogyan mutatta a bácsika, ollan gömböli szömü vót a rózsafüzér. A Miatyánkon körbe rajta vót ollan levélkoszorú.”

A radamosi Mária-fa kultusztörténetének kezdeteként számon tartott, 1947. június 15-én történt első jelenést követően, még ugyanezen év nyarán tömegek keresték fel a csoda helyszínét a környező magyar, szlovén és horvát falvakból. Nagyboldogasszony napjára (aug. 15.) már több százan gyűltek össze csodát várva, remélve.

„Ollan július, augusztus felé, aratáskor, akkor má nagy vándorlás vót, akkor má gyűttek a külső községekbü, amerre a híre elment. Vót aki gyalog, fél napig is ment.”

„Abba az időbe 16 éves vótam, má nagyon emlékszem mindenre. Má reggel 3 órakor úgy gyűtt a nép, ollan por vót a faluba, jöttek kocsikkal, gondolom lovakkal, meg biciklikkel. Messzirü, messzirü gyűttek azok a szloven népek mind.”

„Én mondom, folt végig a faluba a nép, hogy nem lehetett menni. Annyian vótak ott. Kocsikke gyűttek má reggel hajnalba.”

A korabeli kommunista jugoszláv hatalom nem nézte jó szemmel a spontán módon szerveződő, vallásos töltetű zarándoklatot: több embert – így magát az idős Füle Józsefet, lányát, számos más szemtanút és a fánál imádkozó hívőt – börtönbe zártak, ill. a híveket a karhatalom nem engedte a fa közelébe. A jelenés tényét és az embertömegek által látogatott szent helyet az egyház sem ismerte el hivatalosan.⁹

„Ha akkor onnan nem hajtják el a népet, ott már olyan templom lenne vagy kápolna, hogy az bucsujáró hel lenne. Az öreg bácsi látta, a lánya megint látta, be is vót zárva. Az én néném, az is látott, az is be volt zárva, akkor '47-ben. Két hónapra, négy hónapra.”

„Azok a nénik, akik be lettek zárva Lendván a börtönbe, mégiscsak láttak valamit. Hogy miért volt az az öt öreg néni bezárva? A könyvbe az volt beleírva a biruságon, hogy valami propaganda-félét csináltak, az nem, hogy nekik megjelent Mária. Nem az volt beírva, hogy azok az asszonyok imádkoztak ottan, hanem hogy rosszat csináltak.”

„Tudom, itt a második szomszédot is bezárták éjszakára, reggelig, hogy kümentek éjjel, valami fáskamrába behajtották a bíróhoz. Nagyon tiltották. Akkor mán ollan formán, hogy azok az idegen népek ha találtak egy gereblét vagy vellát, úgy tettek, mintha nem oda, hanem munkára mentek vóna, mezőre vagy rétre, hogy őket ne szedjék össze.”

„Körülötte nagy fák voltak, de annak a fának a töve ki volt pucolva, meg volt jelölve a tiltás ellenére is, sokan virágot dobtak a tövébe. Gyertya akkor nem volt, de a virágot messziről is odadobták a tövébe. Csendben voltak, hangosan nem imádkoztak, nem énekeltek, soknak kezében volt az olvasó.”

Jelenésekről csak 1947-ből tudunk, de a hely tisztelete napjainkig folyamatosan fennmaradt.¹⁰ Jugoszlávia felbomlásáig a kultuszhelyet a környékbeliek szinte titokban látogatták, s különféle kegytárgyakat (kereszt, olvasó, szentkép, Mária-szobrocska) helyeztek el a fa törzsén illetve a fa körül. 1986-ban az erdőben tarvágást végeztek, de a Mária-fát senki nem merte kivágni. A csemeték és

---

⁹ A jelenések vagy csodás gyógyulások révén ismertté vált helyek gyakran egyházi jóváhagyás nélkül működnek, sőt némely esetben az egyház ezek megszüntetéséért harcol. Bárh 1990. 354.

¹⁰ 2001-ből egy újabb jelenést is emlegetnek, miszerint egy 11 éves radamosi kislány látta Szűz Máriát, ám ezt az egymagában álló történetet fenntartással fogadják a falubeliek. A kultusz napjainkban való kiteljesedését erősíthetné, igazolhatná az újabb csodák híre. A kultusz több mint fél évszázaddal későbbi, napjainkban történő újjáéledésének körülményeit, valamint ennek a helyi közösségre gyakorolt – konfliktusokkal terhelt – hatásait a Pápán 2002 júniusában *Népi vallásosság a Kárpát-medencében VI.* címmel rendezett konferencián elhangzott előadásunkban értelmezzük. A tanulmány a tanácskozási anyagát közreadó kötetben jelent meg. Mód–Simon 2004.

cserjék között magányosan álló fát egy pusztító erejű vihar még ugyanebben az évben kb. 2 méter magasságban derékba törte. A fa csonkja ma is áll, a vihar által letört törzsrész pedig mellette fekszik.

Az emlékezők csoportjai és az élmények típusai

Adatszolgáltatóinkat – a Mária-fánál átélt élményeik alapján – három fő csoportba soroljuk: 1./ Akik személyesen látták Máriát megjelenni. 2./ Akik a Mária-fánál járva szemtanúi voltak annak, hogy másoknak látomása vagy más csodás élménye van. 3./ Akiknek nem volt látomása, de más, személyesen átélt csodás élménye fűződik a helyszínhez.

Az így kialakított csoportokba sorolt emlékezők látomásainak illetve élményeinek típusait a következő szempontok szerint vizsgáljuk: a jelenés vagy más élmény *helye* (pl. a fa felett vagy közvetlen környezetében, otthon álom formájában), *ideje* (1947-ben vagy más időpontban) valamint *jellege* és *tartalma* (mit és hogyan láttak). Mindezek mellett figyelembe kell vennünk még egy fontos szempontot, nevezetesen azt, hogy az emlékező, vagy az általa elmondott történet szereplője milyen lelki indítatással, céllal és szándékkal ment a fához: vallásos meggyőződésből, Mária megjelenését várva, vagy éppen hitetlenként, a fa elpusztítására törekedve.

Mint korábban már utaltunk rá, négy olyan személlyel találkoztunk, aki személyesen élte át Szűz Mária megjelenését a fánál. Közülük három asszony hívó család gyermekeként járt a Fekete-erdőben. Ketten elmondták a fánál átélt élményeiket, egyikük viszont, Füle József lánya, aki 3 hónapot töltött apja és saját látomása miatt börtönben, még több mint fél évszázad távlatából sem volt hajlandó nyilatkozni. Negyedik szemtanúnk egy férfi volt, aki az orosz fogságból hazatérve, kommunista eszméket valló fiatalként ki akarta vágni a fát. Ő már nem akart emlékezni egykori elhatározására, szándékára, de látomásait elmondta nekünk. Haláláig többé soha nem ment a Fekete-erdőbe.

A következőkben részletesebben megvizsgáljuk, hogy a látomás-élmény hogyan hatott ezeknek az embereknek a későbbi sorsára, s a jelenésre való emlékezés milyen szerepet játszott és játszik életükben.

„Édesanyámnak azt mondták, a gyerekek jobban meglátják. S mi többen voltunk testvérek. És én édesanyámmal elmentem, hét éves voltam. Mikor kiértünk, rengeteg ember volt. Két fa volt, ami meg volt rakva virágokkal, koszorúkkal, virágcsokrokkal, ameddig felérték. Azt mondták, hogy amelyik fán először megjelent Mária, üldözték és átszállt a másik fára. Nézegettünk, nézegettünk, s egyszer csak – ezt sosem felejttem el – elkiáltottam magam és fölugrottam: Idősanyám, odanézzen, ott van! Édesanyám mondta: Mariska, mutasd meg, hogy hol van! Nagyon sokat magyaráztam neki, hogy nagyon magasra nézzen, a fa tetjén volt két száraz gally, ott volt nyílás, ott a nyílás között nézzen ki és ott van. És már ő is mondta, hogy látja. És attól a perctől, míg el nem jöttünk, én mindig láttam. És egyszer csak elfordult. Szerintem többen látták akkor, mert kiabáltak. Egy fél fordulatot tett és mintha olyan sugár ment volna vele, aztán

visszafordult. És Máriát olyan köd, olyan homály borította. Úgy láttam, mintha Kiszjézus lett volna a karján, egyszer meg úgy láttam, mintha hárman lettek volna, a Szent Család lett volna.”

Bár a fánál legközelebb csak felnőttként járt, négy évtizeddel később, mint ahogy a felidézett jelenést 1947-ben átélte, mégis a gyermekként tapasztalt élmény egész életútján végigkísérte. Rögtön elmondta a vele történeteket a hittanórán a papnak, aki csak ennyit válaszolt: „Biztosan káprázott a szemed.” Az esemény jelentőségét adatközlőnk saját maga számára ekképp értékelte: „Az biztos, hogy való igaz volt. Hogy mi volt, hogyan láthattuk meg, azt soha nem tudom megfejtani, de életemnek egy részét meghatározta. Most is eljárók templomba, szeretek elmenni. Ha nem megyek el egy vasárnap, úgy érzem, minden üres. És soha nem káromkodtam, talán ez az egy, amit míg élek, mindig megtartok.” Gyermekkorra óta a családban gyakran emlegetik a csodás eseményt. Látomása a későbbiekben ugyan nem volt, de álmában többször felidéződött Mária képe. „Azt többször álmodtam, mert a templomban mindig néztem Máriát, hogy a templomban kinyitja a szemit és rám néz; de ez csak álom volt.” Az 1980-as évek második fele óta jelenlegi lakhelyéről, a határ magyarországi oldaláról, Zalaegerszegről évente rendszeresen felkeresi – többnyire Nagyboldogasszony napja körül – a radamosi Mária-fát, ahol az emlékezés jegyében legalább egy csokor virágot elhelyez. Egy alkalommal, maradandó emlékként egy kegytárgyat vitt az egykor átélt esemény helyszínére. „Búcsúszentlászlón vetünk egy fehér Máriát, a fa oldalára szögeltük, és nekem az volt a szívem mélyén a kérésem, hogy aki hozzá fohászodik, segítse meg.” A Mária-fához gyermekeit is elvitte. Hozott magával a fa kérgéből is, a darabkákat állandóan a kezításkájában hordja és krízishelyzetekben, leginkább betegség esetén, családtagjainak és ismerőseinek ad belőle. A kettétört, ma már csonkként álló fatörzs a hívő asszony gondolataiban vallási analógiát hívott elő: „Ahogy letört a fa, olyan kis hegyes szálla a vége: a mennyország kapuja is olyan szűk lehet, hogy oda nem sokan jutnak be.”

A másik példaként idézendő, a Mária-fához negatív szándékkal közeledő, s ott jelenést átélő adatközlőnk a gyűjtés idején már rossz egészségben találtuk. A róla szóló történetet, hogy a Mária-fát kivágni ment a Fekete-erdőbe, egymástól függetlenül több más adatszolgáltatónktól is hallottuk. Az interjú során közvetett módon tudakozódtunk az eset felől (hallott-e olyanról, hogy valaki el akarta pusztítani a fát), de ilyen indítékról sem a saját, sem pedig mások személye kapcsán nem szólt. Emlékeit még maga fel tudta idézni, illetve bizonyos részleteket a felesége magyarázott.

„Szeptemberbe vót, gyalog mentünk az erdőn keresztül. Nappal vót, délután, tiszta vót az ég. Körülötte nagy fák vótak, de annak a fának a töve ki vót pucóva, meg volt jelölve a tiltás ellenére is, sokan virágot dobtak a tövibe. A Szent Családot láttam, de nem volt ám a fán az, hanem a fa irányába lehetett látni. Másik oldalról nem lehetett meglátni ám, csak az egyik oldalról. Egyik se beszét semit. A számár hátán a Mária. Mint a képen, úgy láttam, a Márián kék ruha vót.”

Az élmény hatására nem lett vallásos a későbbiekben sem, s a Mária-fát sem kereste föl soha többé. Azokra a kérdésekre, hogy az esemény mennyiben vál-

toztatta meg a férfi életét, s hogy – ellentétben a többi, látomást átélt személlyel – miért nem járt többet a helyszínen, már a feleség válaszolt.

„Őneki megmutatkozott, gondolta, őneki nem köll menni templomba, nem köll gyónni, ő nem bünös. Azér mutatkozott meg neki. Nem mert többet menni, félt hogy valaki bejelenti és bezárják. Nem mert beszéni, félt ugye. (...) Addig a pajtában fekütt a szénán, de többet már nem mert künn fekünni.”

A következőkben lássuk azokat az emlékezéseket, amelyeket az esetről jelen lévő, akkor kislány korú szemtanúk idéztek föl.

„Ez a bácsi, nagy szájhős volt. Levágom – mondta – a hétszentcségit, gyerekek vótam, emlékszem, mentünk utána, a karjára vót akasztva a fejsze. De nem vágta le a Mária-fát, félreállott oda és csak tekerte azt a tölgyfa-levelet, fönéznyi se mert. Azt mondja, hogy mikor jött az erdőbe haza, kétfelü égett mellette az erdő.”

„Hát azt a fiatalembert láttam én. Talán vót ollan huszonöt éves, mer akkó gyütt meg az orosz fogságba. Azt láttam, amikor a mogyorófa-bokor mögé állott, mink meg mentünk be oda, a fához közeledve, de ő má távolabb vót tőle. Tartott valami gallat, hát az ollan fehér vót, nagyon meg vót hatva. Azt ő tudja, ha megmondja, hogy mit látott, mer nem mondott semit, senkinek se nyilvánította ki, hogy mit látott.”

„... hozta a nagyfejszét, hogy levágja, de mindjárt leült a bokorba. Ez a hős betyár aztán megfehérüt. Nézi mindenki, mondják neki, hogy hát mi van. Egyszer csak megszólalt, mondta, hogy ezör színbe’ látta a világot. Akkor jött meg a fogságból, még maga se mert kűmennyi a szobából.”

Ez utóbbi idézetek már átvezetnek minket az emlékezők azon csoportjához, akik személyesen jelen voltak a Mária-fánál olyan alkalmakkor, amikor másoknak látomása volt, vagy más csodás esemény történt. Ezeknek a közvetlen élményeknek az átélésére való emlékezéskor a gyermekkorú szemtanúk a fánál jelen lévő, s a csodában részesülő személyek érzelmi és fizikai reakcióit és a helyszínen elhangzott szavait idézték föl. A történetek egy része – a visszaemlékezés során – kiegészül olyan részletekkel is, amit az emlékező a későbbiekben hallott az adott eseményt átélő személytől vagy a falu szájhagyományából. Az emlékezésnél azonban mindig a személyes, közvetlen tapasztalások az elsődlegesek, a közvetett tudás csupán háttérinformációként jelenik meg. Az emlékező személy minden esetben szövegszerűen is hangsúlyozza személyes jelenlétét, így hitelesítve az általa elmondottakat.

„Itt a szomszédban vót egy süketnéma, annak én is hiszem, hogy valami van. Ő semmit nem tudott, hogy valaki mondta vóna, még ott vótunk, mikor mondta szegény, hogy millen ruhába van, illenbe, ollanba, hogy mit csinyál, pedig ő senkitől nem hallotta. Mondta, hogy kép, most erre fordult, arra fordult.”

„Az a néma asszony, ő lehetett ollan harmincöt-negyven éves, ahogyan megmutogatta, hogy ahogyan a képen látjuk, azt a szép ruháját, meg azt a rózsafüzért, meg a derekán azt a szallagot, azt az övet...”

„Én magyar vótam, jötek a horvátok, a szlovénok, azok mondták. Nédd, ott a Mária, de én semmit nem láttam. A másik azt mondta: nédd mekkora koszorú van. Nem egyformán látták, mindenki másképp látta.”

„Van aki nagy Napot látott, volt aki Máriát és kis Jézuskát látta, mutatta: ott

van, ott van, annyira sírt. Ott előttem sírt egy zsitkóci lány, az annyira sírt: látom, látom a Máriát.”

„Én ott vótam, egy öreg néni, nem magyar volt, szegény csak néz úgy fö a fára, össze van kulcsolva a keze, de erőbű, akkorán szoritotta a kezit meg nézett föl, a könnyei hullottak, egy darabig nem is szót semit, meg vót fehérüve mint a fal, ott vótam mellette, egyszer csak szegény asszony összeroskadt. Azok a könnycsöppök kigyüttek rajta. Az ollan fehér volt, mint a fal, a kezin az a rózsa-füzér úgy rajta vót neki, minha úgy belevágott vóna a kezibe. Azt mindenkin meg lehetett látni, hogy valami történt.”

„Én is voltam lánykoromba, meg a húgom is, mondták, hogy ott van a pici Mária, pici Mária, a nap is sütött a szemünkbe, én láttam olyan nagyságban, mintha Mária Jézuskát tartotta volna a kezibe. É, de mondom, ez levél, talán barna levél meg zöld, akkor meg volt pókháló, mint a fákon szok lennyi. De az emberek, akik mondták, azok rendes asszonyt láttak. Egy asszony, akinek látomása volt, otthon is megjelent neki több reggelen is Mária, kenyeret kért tőle. És reggel meg volt vágva a kenyér...”

„Egy nálam 3-4 évvel idősebb asszony, hát akkor még az is lány volt, utána szoktak ott őrizgetni, küsöpörték a levelet oda, virágot díszítettek a fa körü, lehetek 8 évesek, őrizgettek meg kitisztították szépen. Egyszer csak mondja: nézzétek, nézzétek mi van, ő látta. Egy Mária volt avval a kék ruháva, meg körülötte krizantém.”

„Némelyik látta, némelyik nem látta, némelyik koporsut látott, kiabált, hogy koporsu, némelyik Máriát látta, hogy ebbe mi vót igaz, én is ott vótam, de nem láttam semmit. Jártak, azután is jártak oda. Mondták, hogy látták Máriát, rózsa-füzért tart a kezibe.”

„Mondták, kinek a Mária megjelent, kinek a Jézus megjelent, Szent József, Szent Család, ilyen szavakat mondott a tömeg.”

„Egy 13 éves kislány, mikor meglátta a fát, térdre esett, a kezit összecsapta és elkezdett nagyon imádkozni, sírt, hogy ő látja a Szűz Anyát. Szlovénul mondta. Hát hol? Ott a fa derekánál, ott van. Magam is elhiszem, hogy látott valamit, 13 éves ártatlan kislány volt.”

„A másik bácsi ment egy vasárnap, kapáve meg egy nagy cserepkorsuval, bugyogus korsunak monták itt nálunk, vitte, hát kérdeztem: Jóska bácsi, hova megy? Viszek a Máriának vizet. Mert hétköznap nem dógozott, vasárnap meg tüntetett, hogy viszi a kapát és dógozik. Tudjátok, mekkora árviz lett, a kukoricának a teteje se látszott ki. Eleredött az eső, és akkora esött, hogy a kukoricája tisztára megfulladott. Na, vitt a Jóska bácsi a Máriának vizet, adott az! Ennek szemtanuja vagyok, mert eztet láttam.”

1947-re vonatkoznak azok a visszaemlékezések, amelyek a hatalom által tiltott helynek minősített Mária-fát és környékét őrző rendőrökkel történt látomásokat idézik. Természetesen a karhatalom képviselői negatív, a Mária-tiszteletet akadályozó figurák.

„Akkoriban '47-ben ugye tiltották nagyon, de mikor a rendőr a sapkáját levette, megállott, meg vót fehérredve, akkor mindenki megállott, hogy hát mi van. Mégiscsak valami van.”

„A milica¹¹ is látta, az azután el is tűnt, nem hajtotta a népet.”

A visszaemlékezések ezen csoportjába tartozó szövegek másik típusa az 1986-os erdőrendezéshez kapcsolódik, ami a Mária-fa történetében kritikus időpontot jelent. Akárcsak 1947-ben, ekkor sem sikerült a fához hitetlenként közeledőknek a Mária-fát kivágniuk, elpusztítaniuk.

„A fát amikor le akarták vágni, a vízparton hatták a mopedot, aztán mikor a fűrészt neki akarták tenni, kidurrant mind a két mopedgumi, így nem merték levágni a fát. Körü mind levágták, egymaga állott.”

A Mária-fa látogatásához – ellentétben számos más szent hellyel – nem fűződnek tömeges gyógyulások, de különféle, személyesen átélt vagy tapasztalt csodás élményekről beszámoltak adatközlőink. Alapvető élményként hangsúlyozta szinte minden emlékező, hogy a Mária-fánál járva, imádkozva lelki megnyugvást érez: „Jó itt lenni.” „Megkönnyebbülés ott lenni.”

„Tudják, mikor hazaértünk onnan, úgy meg vótam könnyebbülve, tényleg mintha úgy segített volna az az otlét, ollan érzése vót az embernek, mint a álomban lett volna ottan, félálomban.”¹²

Csupán néhány olyan történetet rögzítettünk, amely arra vonatkozik, hogy a Mária-fánál valaki beteg kisgyermek gyógyulásáért imádkozott. A következőkben idézendő két történet közös jellemzője, hogy a nagymama az újszülött unoka válságos állapota miatt kétségbeesett lelki állapotban kereste fel a szent helyet. Mindkét emlékező lelki élményben részesült a fánál, de az egyik esetben tapasztalt látomás az ikerpár halálát jelezte.

„Az unokatestvérömnök születött két kis ikör, hát kislány volt mind a kettő, annyira betegök vótak a gyerekek, hogy azt néztük, meghalnak. Kiment az erdőre, hogy imádkozik: lehet, hogy az a két gyerekek nem marad meg, de ne szenvedjenek. Ahogy a nagymama odament az erdőbe meg főnézett a fa fölé, imádkozott, két szál gyertyát látott. Két égő gyertyát. Egyszer csak egyik elaludt, pár percre a másik is elaludt. Mire a nagymama hazagyütt, mindkét gyerek elaludt, meg vót halva.”

A következő esetben a kisgyermek meggyógyult, ma is egészséges, iskolás korú lány. A történetet a nagymama kinn a fánál mesélte el, az unoka jelenlétében, érzelmileg újra átélve az évekkorábbi élményt.

„Elvitték kórházba, ott vót 42 napig. Az anyja is csont-bőr vót, meg ollan vót a gyerekek is. Hát, én csak sírtam. Én ide letérdepütem, ide, megmutatom, épp ahogy akkor vót. Én elimádkoztam négy tizedet, egy tized hiányzott. A fa végibe akkora reccsenyés vót ott, akko’ úgy meghidegütem, valóban, mintha egy kánna vizet öntöttek volna a hátamra. Uristen, most mi történik énvelem? De nem keltem fő’, én ezen a betonyon meg vótam dermedve, hát most bármi történik, én innen nem mehetek el. Én elmentem végig a fa mellett, az nem létezik, valami le ne tört volna, de a világon semmi nem vót. Akkor úgy tetszik, még jobban megijedtem, a hidegség végigfutott bennem: Hogyan megyek haza?! Én

¹¹ milicia = rendőr

¹² A szent- ill. búcsújáró helyek általános jellemzője, hogy az imádkozás a hívők számára lelki gyógyulást, megkönnyebbülést jelent. Vö.: Bálint-Barna 1994. 219.

azon az éjjelen nem aludtam, de egy csöppöt nem aludtam, 3 óra vót éfél után: én ollan egészséges gyerököt láttam, az ollan ép vót, a kicsi keze, az ollan kövér, mint egy ép gyerök, rúgta le azt a takarót magáru. Nekem ugy tetszett, na, egy nagy kő leesett. Nekem többet nem kellett sírnom. Mindenki megnézheti: itt van! Egy éves vót, elhoztuk, itt álltam vele és imádkoztunk. Fönézött – még akkor nem tudott beszéni – a két kezit tartja, s mondja: hö-hö-hö. Mintha valamit akart vóna mondani...”

Még egy gyógyulást számon tart a falu emlékezete. Ebben az esetben a beteg gyermek, aki később meggyógyult, ott volt édesanyjával együtt a fánál.

„Egy asszony négy gyerököt nevelt, a férje itthagya négy kis gyerökkel. A három egy kicsit nagyobb volt. A negyedik hát nagyon nagy beteg vót, az orvosok meg lemondtak róla. A szegény asszony fogta, illen kis puszta pakrócba betakarta a gyerököt, aztán hozta. Ott amint azon a lapon átért, aztán a gyerök csak kiáltott, hogy nézd, anyukám, millen szép Máriát látok én ott. És a gyerök meggyógyult. Most is él még és azt mondta, hogy mindenkinek meg meri mondani, hogy látta. Én nem hazudok, én csak azt tudom mondani, amit másoktól hallottam.”

Ugyancsak egy kisgyermeket óvott meg a fa tövében Mária a következő emlékezésben. Vele már személyesen nem tudunk beszélni, mert később autóbaleset áldozata lett.

„Akko’ vót egy szegény gyerök, az elgyütt márciusba’ hóvirágot szedni, az a gyerök valahogyan eltévedött. Aztán ide ült a fa alá, végre itt találták meg. Pedig márciusban hideg van, nem lehet akárhova az erdőbe leülni. Azt mondta a gyerök, hogy ő egész éjjel ollan melegséget érzött itt a fa alatt, hogy ő egy csöppöt se fázott.”

A Mária-fánál megesett csodás dolgok újabb tartalmi egységét jelenti egy több szemtanú közvetlen elbeszélése vagy közvetett emlékezések által kibontakozó esemény: egy az egész faluban észlelt fényjelenség, ami 1947-ben történt.

„Édesapám bognár vót, valami fát hoztak a bátyjával. Ez abba az idükbe vót, amikor a Mária-látomás itten. Aztán hozták a fát a vállukon az erdőbü. Olyan fényösséget láttak, hogy csak egymást nézték, hogy mi is történt. Az a fényösség egyenesen oda a fáho’ ereszködött le. Amikor az megszűnt, akkora sötétség lett, hogy nem tudtak sehova menni... És ezt nemcsak ezek látták, hanem akik ott lent a faluvégen laktak, azok mind látták. Akkora fényösség, hogy nappal nincs olyan fény, ami akkor vót.”

„Egy este legények, fiatalok összementünk. Negyvenhétbe mennyi vótam...tizenöt-tizenhat éves. Aztán egyszer csak arra lettünk figyelmesek, hogy onnan a sűrűtül jött egy gömb. Aztán itten az útkereszteződésnél megállott, azt egyenest a Fekete-erdőnek, a Mária-fának... Minden világosságban vót.”

„Óriási nagy fény vót azon az erdőn, azután, mint ez a megjelenés vót. Többen látták, hogy ollan fény volt, ollan világosság, hogy azt természetesen nem lehet csinálni. Akkora fény vót, hogy pár kilométer környezetben lehetett látni.”

Általánosan jellemző azokra az 1947-ben Mária-jelenést átélt személyekre, akik nem ellenséges szándékkal mentek a Fekete-erdőbe, hogy az elmúlt évtizedekben, s amennyiben egészségük engedi, napjainkban is, rendszeresen (ha tá-

volabb élnek, akkor is legalább évente) ellátogatnak a Mária-fához, virágot visznek, gyertyát gyújtanak, hálát adnak és emlékeznek.

„Most két éve jöttek, hogy lány korába, nagyon fiatal korába látta Máriát. De utána elment Ljubljánába, má nyugdíjas. Kíváncsi vót, hogy ő még életibe egyszer megnézi ezt a helyet. A férjével eljöttek, akkor én is kinn vótam. Hát, ez az asszony is úgy meg vót hatva, hogy még egyszer találkozott ezzel a környezettel, hogy megvan.”

Az emlékezés egyéni és közösségi alkalmai

A múltban és a jelenben az egyéni és a közösségi emlékezésnek különféle alkalmairól tudunk. Amíg a faluban élt a társasmunka gyakorlata, a tollfosztás vagy a tökmagköpesztés a falut foglalkoztató események megvitatásának is főruma volt.

„Úgy szoktunk gyülekezni tollfosztásra, úgy előjött a szó, ez is látta, hát akkor mondja el, mondjon róla valamit.”

A kollektív emlékezet megnyilvánulási formái közé tartoznak azok a közösségi alkalmak, amelyek a Mária-fánál zajlanak az első jelenés évfordulóján vagy a nagyobb Mária-ünnepeken. Ezek funkciója a vallásos érzés kifejezése mellett a csodás jelenések valamint a Mária-fa történetének felelevenítése, mely által azok is „átélhetik” az egykori eseményeket, akik nem voltak azok részesei.

1991-ben Jalsovec Béla göntérházi tanár kezdeményezésére a Fekete-erdőben, közvetlenül a Mária-fa mellett, egy újabb emléket állítottak: egy fatörzsbe kis fülkét vájtak, és ebbe egy Mária-szobrot helyeztek. Az emlékoszlopot beton talapzatra állították, konzerválták, barnára festették, fölé pedig kis tetőt készítettek a falubeliek, hogy megóvják az időjárás viszontagságaitól. A Mária-szobor alatt fekete márványtábla áll: „Ave Maria 1991” felirattal.

„A fatörzs, ami ott lenn fekszik a földön, na mi tettünk téglát alá, hogy ne rohadjon. Meg csináltunk egy kis szobrot. Azt se merete senki sem, elmentünk a fiammal, akkor az erdő adta a törzsöt, azt a fát, a komám ejött, evágtuk, ehoztuk ide. Csinátuk, faragtuk 2-3 nap, meg azt az öntést alá betonbú. Itt vót egy nagyon vallásos tanító, tornisai¹³, az öreg hozta a szobrot, vette valahunnan.”

Krampács Ferenc, dobronaki plébános megszentelte az újonnan állított emléket, ezzel jelezve, hogy az egyház bizonyos mértékig elismerte a Mária-fa létezését. Sajnálatos, hogy az őt követő pap nem hajlandó tudomást venni a radamosi zarándokhely létezéséről, így a helyszínen – egészen 2001 nyaráig – nem tartottak semmiféle hivatalos, az egyház által szervezett megemlékezést, szabadtéri misét. A plébános illetően hozzáállását a fához az őszinte vallási-lelki indíttatásból rendszeresen kijáró hívők nehezen tudják értelmezni, feldolgozni. „Ez a plébános meg aki most van, ez meg nem akarja elhinni. Akkor most hogyan lehet, hogy az egyik kigyútt, ez meg nem. Hát hogy őneki nem szabad, mert az egyház nem engedi ezt. Én voltam Medzsugorjén, a törökkanizsai pap

---

¹³ Bántornya

volt mivelünk. Akkor hogyan van, Magyarországon másik Isten uralkodik, mint minálunk? Hogy onnan elmennek a papok, mitőlünk nem mennek...”

Az 1990-es évek eleje óta szinte minden évben, az első jelenés évfordulóján, azaz június 15-én, a faluból és a környékből egyre többen keresik fel a Mária-fát és a körülötte kialakuló vallási emlékhelyet. A fát és környékét gondozzák, virágokkal díszítik. A jelenés évfordulóján, Mária-ünnepekkor, vagy egyszerűen csak vasárnap számosan látogatják, gyertyát gyújtanak, imádkoznak, énekelnek. Fontos, hogy nemcsak a Mária-fánál egykor gyermekként megfordult mai idősök, hanem az ő gyermekeik és unokáik, vagyis a fiatalok is szép számban el látogatnak a Fekete-erdőbe. Jó alkalom ez arra, hogy az idősök felidézzék, s egyben továbbadják az egykori események emlékét. Így a fiatal korosztály is megismerkedhet a szent helyhez kapcsolódó legendákkal, csodás történetekkel.

A kollektív emlékezet fontos megnyilvánulási formája volt az első jelenés 50. évfordulóján (1997. június 15.) tartott jubileumi megemlékezés, amikor mintegy 30 radamosi lakos gyűlt össze a Fekete-erdőben. A fára egy 50-es számot illesztettek, ami az évfordulóra utalt, s egyben kiemelte az ünnepi alkalom jelentőségét. A fát ma is sokan keresik fel. Legtöbben a radamosiak közül. A Mária-fa körül kialakult zarándokhely emlékének ápolásában kitüntetett helyet foglal el a Tüske család, akiknek egyenes ági felmenői közé tartozott Füle József. A család ma is lelki kötelességének érzi a fa és környéke rendbentartását és rendszeres látogatását.

2001 júliusában – a radamosi hívő közösség nagyobb részének egyet nem értésével, egyéni kezdeményezés eredményeként – egy újabb Mária-emléket állítottak a Mária-fa és az 1991-ben felszentelt fatörzs mellett. A fából készült, embermagasságú, oszlopszerű építmény első és hátsó oldalán, üveggel fedve két Mária-szobor látható. Az emléket 2001. július 22-én, a Mária-fa körüli kultusz egyházi megítéléséről soha nem nyilatkozó dobronaki plébános szentelte fel. Az új szakrális objektum teljesen átalakította a szent helyet, s annak tiszteletét. A kezdeményező személy – a közösség megítélése szerint – a kultusz kisajátítására törekedett.¹⁴ Az első jelenés évfordulója (június 15.) helyett az új szoborfülke felszentelésének napját (július 22. – Mária Magdolna) szerette volna az emlékezés legfőbb évfordulójává avatni. Mindez, valamint egy szűk csoportnak a kultuszhoz fűződő anyagi érdeke (persely elhelyezése, bor ill. videokazetta árusítása) komoly feszültségeket keltett a közösségben.¹⁵

---

¹⁴ Szomi Péter a Mária-fánál másfél oldalnyi gépelt szöveget függesztett ki, ebben saját csodás tapasztalatait, élményeit foglalja össze. Az írás végén három fotóból összeállított fénymásolt montázs látható: középpont a Mária-fa, balra Füle József sírkövének fényképe, jobbra pedig Szomi Péter, a fa mellett állva. Emlékeit a helyi évkönyvben is közzétette, de már nem ugyanazokkal a képekkel illusztrálva, hanem egy másik fotóval, ami az 1991-ben állított emlék-fatörzset mutatja, furcsa módon a következő aláírással: A Mária-fa. V.ö.: Szomi 2001. 182–187.

¹⁵ Részletesen lásd: Mód–Simon 2004.

A kultusz tárgyai

Érdekes vizsgálati szempont lehet a Mária-fánál hagyott emléktárgyak, kis fake-resztek, olvasók, szobrocskák és az általuk kifejezni kívánt üzenetek, belső motívációk felfedése. Sajnálatos módon a fa körül elhelyezett fogadalmi tárgyak tulajdonosai közül csak néhányat ismerünk, mivel a Fekete-erdőbeli fát nemcsak a radamosiak, hanem a környező magyar, horvát és vend falvak lakossága is felkeresi. Ily módon a tárgyak részletes számbavételére és történetük földerítésére ezidáig nem vállalkoztunk. A helyszínen készített vizuális dokumentáció (fotó- és videofelvételek) azonban kifejezően mutatja, hogy mind a fára függesztve, mind pedig körülötte számos, különféle típusú, méretű és szerepű tárgy található, a gallyakból összekötött feszületecskéktől az olvasókon, szent képecskéken át egészen a szobrocskáig.

A jelenések idején és azt követően a fáról leszedett kéregnek a környék népe gyógyító erőt tulajdonított. Egy apáca például olvasót készített a kéregdarabkákból. Mint fentebb már szoltunk róla, az egyik szemtanú még ma is őriz kéregdarabkákat. Elmondása szerint a kéreg krízishelyzetekben, főleg betegség idején fontos támaszt nyújt neki és családjának, felidéri az egykor átélt élményeket, ezáltal kapcsolatot teremt az égiekkel. Volt rá példa, hogy betegsége idején a kórházban betegtársainak is adott a kéregből, amely a hozzá kapcsolódó történetekkel vigaszt nyújtott.

Összegzés

Az 1947. június 15-iki első jelenés ténye, valamint ennek hatására a fa hívők általi látogatása az addig vallási szempontból semleges (neutrális) környezetben egy szakrális centrum kijelölését és a táj szakralizálását jelentette.¹⁶

Az elmúlt több mint fél évszázadban a politikai tiltással dacolva, az egyházi közömbösségen és az emberi hitetlenségen felülemelkedve a környék hívó népe – a korabeli viszonyok adta lehetőségek közepette eltérő intenzitással és formában – mindvégig megőrizte és ápolta a radamosi Mária-jelenéshez és a Mária-fához kapcsolódó kultuszt. A jelenések és csodák emléke – személyes élményekből vagy a közösségi emlékezetből, szájhagyományból merítve – leginkább a kultusz születésekor gyermek- vagy fiatalkorú, mára az idősebb generációt jelentő emberek körében él. Legtöbbjük számára életüket meghatározó esemény volt, ami a Mária-fánál történt velük, így azóta is gyakran emlékeznek rá főként családjuk, rokonságuk és a faluközösség körében. Így az emlékezés – amelynek helyszíne sok esetben éppen a Mária-fa – egyben az egykori élmények, s ezáltal a Mária-fához való lelki viszonyulás átadásának is fontos alkalma a fiatalabb generációk felé.

„Radamosi Szűz Máriának hívják. Az idősebbek mind tudják a környező falvakban.” – jellemezte a Mária-fa ismertségét egyik adatközlőnk. Természete-

¹⁶ Vö.: Bartha 1990. 220.

sen az egyéni és közösségi viszonyulásban mindig is voltak és vannak különbözőségek: „Van ki hiszi, van ki nem. Van kiket a Mária-fa meghidegített utána is. A másik meg oda se’ megy.” Álljon itt még egy érdekes idézet arra vonatkozóan, hogy a radamosi Mária ismerete miféle összefüggésekben is tükröződhetett a környék népének köztudatában: „A fiatalember, a huligán csapat, azok úgy szokták mondani Lendván is vagy a környékén: »Verjen meg a radamosi Szűz Mária!« Illen megjegyzések is vótak abban az időben. Hát, ez könnyen megtörténhetik, még azon is, aki nem kíván illent.”

A Fekete-erdőben álló radamosi Mária-fa egy határon túli, több nemzetiség által is látogatott apokrif szent hely. Napjainkban egy sokrétű, a helyi közösségek belüli érdekviszonyokat mélyen érintő kultusz-átalakulásnak lehetünk a tanúi. Szándékunk és célunk a Mária-fa és tisztelete további sorsának megfigyelése, néprajzi kutatása, dokumentálása.

Irodalom

BÁLINT Sándor–BARNA Gábor

1994 *Búcsújáró magyarok*. Szent István Társulat, Budapest.

BÁRTH János

1990 A katolikus magyarság vallásos életének néprajza. In: DÖMÖTÖR Tekla (főszerk.) *Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság*. Akadémiai, Budapest, 329-424.

BARTHA Elek

1990 A szakrális célú határbeli építmények funkcionális kérdései – keresztek, szobrok, kápolnák. *Ház és Ember* 6. Szentendre, 219-226.

CHRISTIAN, William A., Jr

1984 Religious Apparitions and the Cold War in Southern Europe. In: WOLF, Eric R. (ed.) *Religion, Power and Protest in Local Communities: The Northern Shore of the Mediterranean*. Berlin: Mouton, 239-266.

KERECSENYI Edit

1994 Radamos benépesedése, gazdasági és társadalmi viszonyai a XVIII–XIX. században. In: GRÁFIK Imre (szerk.) *Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből*. Teleki László Alapítvány, Budapest, 19-90.

KÜLLŐS Imola

1999 Egy református parasztproféta Mária-látomásai. In: BENEDEK Attila–CSONKA–TAKÁCS Eszter (szerk.) *Démonikus és szakrális világok határán. Mentál-tástörténeti tanulmányok Pócs Éva 60. születésnapjára*. Budapest, 441–454.

LENDVAI KEPE Zoltán

2000 Hetés a népszámlálási és gazdasági adatok tükrében. *Néprajzi Látóhatár* IX. 1-2. 147–154.

MÓD László–SIMON András

2002 „Így támad egyre jobban a híre a Mária-látásnak...” A radamosi Mária-fa és mai kultusza. In: S. LACKOVITS Emőke – MÉSZÁROS Veronika (szerk.) *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6. II. kötet, Veszprém, 205–212.

SZOMI Péter

2001 A radamosi Mária-fa. In: *Naptár 2002. A szlovéniai magyarok évkönyve*. Lendva, 182-187.

TÖMÖRKÉNY István

1911 Mária-látás. In: TÖMÖRKÉNY István: *Ne engedjük a madarat...s más holmik*. Franklin, Budapest, 51-70.

László Mód – András Simon

**„There are, there really are people who saw her...”
A Vision of Mary in Radamos**

Radamos is a village of 356 Roman Catholic Hungarian inhabitants in the frontier zone of today's Slovenia adjacent to Hungary. In a forest in the fields of the settlement, one still can see the remains of the oak above which, on 15th June, 1947, Virgin Mary appeared to an old man herding cattle. The news spread immediately and in the same summer the tree was visited regularly by a large number of people from the surrounding Hungarian and Vend villages, and Virgin Mary revealed herself to several visitors – mainly for children. The primary goal of the study is not only to present the events of 1947 but also to analyse the process how the visions live on in the collective and individual memory and what kind of manifestations they have today. We divided our informants into three groups according to their experiences: 1. People who personally saw Mary to reveal herself. 2. Those who, while visiting the Mary-tree, witnessed as others had visions or other miraculous experiences. 3. Those who did not have visions, but had miraculous experiences (e.g. recovery from an illness) connected to the site. The study examines the place, time and content of the vision or the experience, its spiritual motivations, with what intentions the informant or the person in the story told by the informant went to the tree: out of religious belief waiting for Mary to reveal herself, or an unbeliever to destroy the tree. We also mention how the cult was judged by the secular and ecclesiastical authorities.

*Az 1991-ben felállított
emlék*

*Radamosiak
a Mária-fánál (1999)*

